

הרב מתתיהו דייטש

רב אב"ד רמת שלמה-שועפט

עיה"ק ירושלים ת"ו

מח"ס שו"ת נתיבות אדם

**בענין מצות אכילה וישיבת סוכה
בליל ט"ו ובכל ימי החג
ואם יוצא יד"ח בפת עשירה**

הנה נתתי אל לבי לברר בס"ד דברי קדשו של גאון הדורות רבינו הפרמ"ג ז"ל שחידש חידוש דין נפלא הלכה למעשה, דאין יוצאין ידי חובת סוכה בלילה ראשונה אלא בפת שיוצאין בה חובת מצה. וטעמו ונימוקו עמו, כיון דילפינן גזירה שוה ט"ו ט"ו מחג הסוכות, לכן כמו שאין יוצאין חובת מצה במצה עשירה, כך אין יוצאין בה בסוכה. ולפי דבריו יוצא שבחלות שלנו שנילושין בשמן וסוכר וכדו' אין יוצאין בהם חובת סוכה בלילה הראשונה. וכבר נילאו הפוסקים בהבנת דבריו, דממ"ג אם כן נביעו נמי לזוהר מחימוץ, ודיני לשמה וכו'. וגם תמוהו שלא שמענו להחמיר בזה. ובאמת צריך עיון למה לא נחמיר כדבריו בקיום מ"ע חביבה דסוכה אחרי דנפיק מפומי' דחד מעמודי ההוראה אשר בית ישראל נשען עליו הפרמ"ג ז"ל. ואשר על כן אמרנו אקום ואשנה פרק זה, ובתוך הדברים יתבארו בס"ד יסוד ושורש ההלכה דקיום מצות ישיבת סוכה בליל הראשון ובשאר הימים. ואחלה פני עליון שנוכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולכוין לאמיתה של תוה"ק, וזכות הרבים מסייעת, וזה החלי בעזרת צורי וקוני.

מגלן, אמר קרא בערב תאכלו מצות, הכתוב קבעו חובה.

ואיכא לעיוני בסוגיין טובא, תחילה וראש במאי קא מיפלגי ר"א ורבנן בההיא דרשה גופא. ותו, הקשה כאן בערוך לנר, למה להו לרבנן לאתויי לטעם זה, דסוכה כדירה, דאי בעי אכיל, לפטורי שאר הימים מחובת האכילה בסוכה, תיפוק לי' מהא דילפינן לה להלן מגז"ש דט"ו ט"ו ממצה, דשאר הימים הוי רשות, וכדאמרינן בגמרא, מה התם במצה, מכאן ואילך רשות, אף הכא בסוכה, מכאן ואילך רשות, ותרתוי למה לי.

וכן איכא למידק, בלישנא דגמרא הכא, דאמרו, אי הכי אפילו לילי יו"ט הראשון נמי, ותמה הערול"ג, דלכאורה הרי אף לולי טעמא דאי בעי אכיל כו' נמי יקשה לן מנא לן דחייב לאכול בלילה הראשונה בסוכה.

ובעיקר סוגיין, הקשה טובא המהר"ח אור

במתני' (סוכה דף כ"ז ע"א) תנן, רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה, וחכמים אומרים אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד. ופירש רש"י ז"ל וז"ל, אין לדבר קצבה, אם רצה להתענות אין אנו זקוקין לו, עכ"ל. ואמרינן עלה בגמרא, מאי טעמא דר"א, תשבו כעין תדורו, מה דירה אחת ביום ואחת בלילה, אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה. ורבנן, כדירה, מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל. אי הכי אפילו לילי יום טוב ראשון נמי, א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק, נאמר כאן חמשה עשר ונאמר חמשה עשר בחג המצות, מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, והתם

הפסח אהדדי, והרי חלוקין המה טובא, וכמש"נ. [וראיתי בספר עבודת דוד עמ"ס סוכה בסוגיין, דבאמת מוכח מהכא כדברי הגר"א ז"ל, דאף בשאר הימים איכא מצוה באכילת מצה, והאריך בזה. אך הדברים דחוקים מאוד, דהרי האריכו בזה טובא הפוסקים לכאן ולכאן, ואיך לא שתו לבם דמפורש הכי בדברי הרמב"ם והשו"ע דמצה וסוכה שוים המה אהדדי במצוותן בשאר הימים, וצ"ע].

ג

ואשר יראה לענ"ד בזה, דהנראה לבאר בס"ד דר"א וחכמים נחלקו ביסוד גדר קיום מצות סוכה. והיינו דלעולם תרווייהו ילפינן מתשבו כעין תדורו, דבעינן שיהיה הסוכה כדירה, אך ר"א סבירא ל' דזה דין בחפצא דמצות סוכה. כלומר, דאמרה תורה שצריך לעשות דיוורין בסוכה, דהיינו שיתנהג בתוכה שבעת הימים הנהגה של דירה דעלמא, וזה מתקיימת דייקא על ידי אכילת ב' סעודות, אחת ביום ואחת בלילה, כי כך הוא דרך העולם של אופן הדיוורין בדירה דעלמא, שאוכלים בתוכה ב' סעודות כל יום. [וכדכתיב (שמות פ' בשלח), בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע].

וביאור הדברים הוא, דאליבא דר"א הוי אכילת ב' סעודות כל יום בתוך הסוכה חלק מפרטי אופני קיום מצוות סוכה, והרי זה כמו דבעינן ד' מינים לקיום מצות נטילת לולב, וג' דפנות לסוכה, וכזית לקיום מצות מצה, וד' פרשיות לתפילין, הוא הדין נמי בעינן קביעת ב' סעודות כל יום בתוך הסוכה לקיום מצות סוכה, מכיון דבעי הדיוורין בסוכה למיהוי כצורה ואופן של הדיוורין בדירה של כל השנה, וכמש"נ.

איברא, דלפי זה פשוט, דאף האוכל ג' סעודות או רק סעודה אחת כל יום, נמי חייב לר"א לאכול ב' סעודות כל יום בסוכה, כי כך הוא קיום חובתה ומצוותה, לאכול בתוכה כל

זרוע ז"ל בתשו' (סימן קצ"ו), למה לא נאמר לחכמים, מה דירה אי בעי אכיל בדירתו, אי בעי אכיל חוץ לדירתו, כגון בחצירו או בגגו וכדומה, אף סוכה כן, שיכול לאכול בחצירו או בגגו וכדומה, ונשאר בקושיא.

ואליבא דר"א, יש להסתפק, אי אזלינן בתר דידיה, של כל אחד ואחד. ולפ"ז בא' שאוכל כל יום ג' סעודות אטו נימא שיתחייב לאכול בסוכה כל יום ג' סעודות. ולעומת זאת, מי שאינו אוכל פת רק פעם אחת ביום, האם יוצא יד"ח סוכה רק בסעודה אחת כל יום. או דילמא אזלינן בתר עלמא, ולכן כו"ע חייבין בב' סעודות. [והאריך בזה טובא בספר ברכת אברהם עמ"ס סוכה (דכ"ז ע"א), יעוי"ש].

ב

ולהלכה, הנה קיימא לן כחכמים, וכמש"כ בשו"ע (סימן תרל"ט סעיף ג') וז"ל, אכילה בסוכה בליל יום טוב הראשון חובה, אפילו אכל כזית פת יצא ידי חובתו, מכאן ואילך רשות, רצה לאכל סעודה, סועד בסוכה, רצה אינו אוכל כל שבעה אלא פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל, כדין אכילת מצה בפסח, עכ"ל. והוא לשון הרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' סוכה ה"ז), עיי"ש.

ולכאורה תמוה טובא, דהנה מהא דקא מסקי בזה, דהוי כדין אכילת מצה בפסח, משמע מינה, דלא רק לגבי הא דחובת האכילה בליל ראשון דסוכות הוא דהוי דומיא דמצה בפסח, אלא אף לגבי דין האכילה בשאר ימי החג הוי נמי דומיא דמצה בפסח. וצריך ביאור טובא, דהרי לא דמי כלל דינא דשאר ימי הסוכות לדינא דמצה בשאר ימי הפסח. דמצה בשאר ימות הפסח [לולי חידושו של הגר"א ז"ל דאיכא בזה מצוה קיומית] הרי אין בזה שום קיום מצוה. מה שאין כן בסוכה, הלוא הוא מקיים באכילתו מצות עשה של תשבו, ומברך על האכילה ברכת לישב בסוכה, ואם כן היאך השוו להו הרמב"ם והשו"ע ז"ל דין סוכה בשאר ימי החג לדין מצה בשאר ימי

דאמרה תורה שהנהגתו בסוכה תהא כמו הנהגתו כל השנה בדירתו. ולהכי כי היכא דבביתו אין לו הכרח וחיוב לאכול כל יום קביעות סעודה של פת, אלא אי בעי אכיל, ואי בעי להתענות מתענה, כמו כן נמי בימי החג צריך לנהוג כן בסוכתו, דברצונו אוכל וברצונו יצום.

ועומק הדברים הוא, דילפינן חכמים, מההיא דרשה דסוכה כדירה, דבאמת אי אפשר כלל לחייבו בקביעת סעודה בתוך הסוכה, דהרי אם נכריחנו ונחייבניהו לאכול כל יום קביעת סעודה בסוכתו הרי אין זה דומה לדירתו כל השנה, דאינו מחוייב לאכול שם כל יום, הה"נ בסוכה על כרחך מצי להתנהג שם כרצונו, ואם רוצה להתענות יכול להתענות, ומ"מ שפיר מקיים בזה נמי מצות סוכה כהלכתה.

ומעתה מיושב היטב הא דאמרו דטעמא דרבנן הוא מפאת דרשה דסוכה כדירה, אי בעי אכיל וכו', אע"ג דעצם פטורא דשאר הימים הוי מצי למילף להו שפיר מג"ש ממצה, דשאר הימים רשות. [וכאשר עמד בזה הערול"ג כנ"ל]. דלפמשת"א א"ש, דמ"מ חידוש רבתא למדו חכמים מהאי דרשה דסוכה כדירה, דזה גופא הוי משורשי יסוד קיום מצות סוכה, דאי אפשר לחייבו בקביעת סעודות כל יום בתוכה, וכמו שנתבאר.

ודאתינן להכי ארווחא דאתיא שפיר לשון הגמרא הכא, דדוקא אחרי שאמרו דטעמא דרבנן הוא, דסוכה כדירה, דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, הוא דמקשי גמרא, אי הכי אפילו ליל יו"ט ראשון נמי. דדוקא עתה בחר דאשמעינן לן גמ' דסברת חכמים הוא דאי אפשר לחייבו בקביעות סעודה בסוכה, מכיון דבעינן שהנהגה בסוכה תיהוי כהנהגתו בדירה, ואינו אוכל אלא מרצונו, אם כן ממילא שפיר הוא דקא קשיא להו עתה טובא לגמרא, אי הכי, היכא מחייבין לאכול בסוכה בלילה הראשון, והוי לא הוי כעין תדורו, דבדירה אין עליו חובת אכילה, וכמש"נ. ועלה הוא דקא

יום ב' סעודות, ולא בדידיה תליא מידי, אלא דמפאת שאמרה תורה שתהיה הסוכה כדירה להכי חייב כל אחד להביא שם דירויק, על ידי קביעת ב' סעודות ביום, ובלאו הכי לא יצא ידי חובת מצות סוכה, וכמש"נ. [ויצויין היטב במהרש"ל ומהרש"א ז"ל בסוגיין ברש"י ויש להאריך בביאור דבריהם ועוד חזון למועד אי"ה].

וסיוע לדברינו מצאתי מדברי החתם סופר ז"ל בתשו' (אבן העזר ח"ב סימן צ') דכתב שם בפשיטות, דאליבא דר"א לא מקיים מצות סוכה עד שמשלים לאכול כל י"ד סעודותיו, דלר"א הכל מ"ע אחת היא, עכ"ד. הרי דענין אכילת הסעודות הוי כולה חלק מעצם קיום מ"ע דסוכה, ומבואר כמש"נ.

ולפלפולא, ארווחא לבאר בזה קצת מאי דמתבאר מדברי המגדול עוז (פ"ו דסוכה הי"א) דאליבא דר"א אחרי שאכל י"ד הסעודות בסוכה רשאי לאכול סעודה נוספת אף מחוץ לסוכה, מכיון שכבר קיים המצוה, יעוי"ש. וכן הכריח הגרי"פ פערלא ז"ל בהגותו לספר המנהיג (נועם כ') מלשון המנהיג (הל' סוכה), יעוי"ש. ולפמשנ"ת הדברים מבוארים, דהי"ד סעודות הוי מעיקר המצוה, וממילא אחרי שכבר קיים המצוה באכילת הי"ד סעודות, תו אין עליו יותר חיוב לאכול בסוכה, ודו"ק. [ומיהו אין זה מוכרח, דאפ"ל דעכ"פ מפאת דין דתשבו מודי ר"א נמי דחייב לאכול הכל בסוכה, ולא פליג אלא בעיקר קיום המצוה וכנ"ל. וכן משמע בהדיא בשער המלך (פ"ו מסוכה הי"ז) ובעדות ביהוסף (סימן תרל"ט ס"ו), וכ"מ בר"י מלונגיל (סוכה דכ"ז ע"א), יעוי"ש. ויש להאריך, וכתבתי לפלפולא].

ד

וטעמא דרבנן [דלמדו מהא דסוכה כדירה, דליכא חיובא, דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל], נראה לבאר בזה, דסבירא להו, דקאי אגברא. כלומר, דילפינן מהא דסוכה כדירה,

ראשון בלבד], שהמצה אין בה אלא אכילה, ואין חיוב אכילתה אלא לילה הראשון, והרי אפשר לו בדברים אחרים, אבל סוכה מצותה אף בישיבה ושינה, והרי לענין אלו חייב בהם כל שבעה, שהרי אי אפשר לו שבעה ימים בלא ישיבה ושינה, עכ"ד.

וביותר מפורש כן באבודרהם ז"ל (תפלת סוכות עמ' רצ"ג) וז"ל, מפני מה מברכין על הסוכה כל שבעה, ובמצה אין מברכין אלא לילה הראשון בלבד כו'. וז"ל דכי אמרינן בסוכה לילה ראשונה חובה, הני מילי האכילה, אבל הישיבה חובה היא בכל הימים, שאי אפשר שלא יעמוד מעט בכיתו או ביום או בלילה וישן מעט, ואותו המעט צריך לעמוד בסוכה וכו', עכ"ל. ונראה ביאור כוונתם שרצו להכריח בזה דחובת מצות ישיבת סוכה נהגת כל שבעה מן התורה אע"ג דחובת האכילה גופא אינו אלא בלילה הראשונה, ולהכי מברכין כל שבעה, מפאת חיובא דסוכה דרמיא עליה, והיינו דכשאוכל הוא מחוייב לאכול דוקא בסוכה.

ולהנתבאר מובן היטב, דאף על עצם הישיבה והשהיה בסוכה, נמי מברכין ברכת לישב בסוכה, דזה הוי נמי מעיקרי המצוה, דהוי כעין תדורו, וכמש"נ. וכמבואר בהדיא ברמב"ם ז"ל (פ"ו מסוכה ה"ב), וכך שיטת הגאונים והרבה ראשונים ז"ל, וכמש"כ הב"י ז"ל (בסימן תרל"ט), יעו"ש. ואף לשיטת ר"ת ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל (ברכות פ"א סימן י"ג) דמברכין על האכילה, היינו לפי שהיא העיקר, ופוטרת את השינה, הטיוול והלימוד, שכולם טפלים לה. וכאשר כן נוהגים למעשה, כמש"כ השו"ע והרמ"א ז"ל (בסימן תרל"ט ס"ח), יעו"ש. ולכן כשיאנו אוכל בסוכה, מברך אף על הישיבה עצמה, דהיינו הך. וכאשר העלה הטו"ז ז"ל ושאר האחרונים ז"ל (שם) בהדיא, דהמתענה בסוכות או שאין דעתו לאכול פת באותו יום, אז לכל הדיעות חייב לברך כל פעם שיצא יציאה גמורה. וכמו כן כתב המשנ"ב (סימן תרל"ט ס"ק מ"ח)

משנינן, שאני ליל יו"ט ראשון, דילפינן לה מג"ש דמצה, שחובה לאכול, אבל בלאו הכי באמת אי אפשר לחייבו, ולכן בשאר הימים, לא הוי אלא רשות.

ה

ומיהו נראה לבאר בזה, דאף אליבא דרבנן, נהי דסבירא להו דליכא חיובא הכרחי דאכילה בסוכה אלא לילה הראשונה בלבד, מ"מ עכ"פ מיהא פשיטא, דעצם חיוב ומצות ישיבת סוכה נמשך כל שבעת ימי החג. ואופן קיומה הרי זה כמו ששנינו להלן (דכ"ח ע"ב), כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, ואמרו עלה בגמרא שם, כיצד, היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושותה ומטייל בסוכה, וילפינן לה מתשבו כעין תדורו, עיי"ש. וכמו דכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ו מסוכה ה"ה) וז"ל, כיצד היא מצות הישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה, וכל שבעת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע שנאמר בסוכות תשבו שבעת הימים כו' עכ"ל. וכ"נ בשו"ע (או"ח סימן תרל"ט ס"א), והוסיף שם הרמ"א ז"ל מלשון הטור דכמו כן יושן ומטייל בסוכה כל שבעה. ומבואר דיסוד המצוה הוא לנהוג כל שבעת ימי החג בסוכה כל הנהגותיו שעושה כל השנה בביתו, ומשום הכי הוא דאמרו שאסור לקבוע סעודה חוץ לסוכה, כמו בכל השנה שהוא קובע סעודתו בתוך ביתו כשרוצה לאכול סעודה, הה"נ בסוכות, חייב לאכול סעודתו בסוכה, וכן שינה ושהייה, חייב להיות בסוכה, מפאת מצות ישיבת סוכה.

והדברים מבוארין בהדיא בדברי הראשונים ז"ל דנחתי ליישב הא דמברכין על ישיבת סוכה כל שבעה, ובמצה אין מברכין עליה אלא בלילה הראשון בלבד. וכאשר כתב המאירי (בסוכה דכ"ז ע"א) בזה"ל, ואינו דומה למצה [שאינן מברכין עליה אלא לילה

מקיים מצוה בכל רגע ורגע שהוא דר שם, כמבואר במהרי"ל (הל' פסח), ובעוד ראשונים ז"ל. וממילא שפיר יש לומר דעצם קיום אלו הענינים דאכילה ושינה, כשלעצמם הרי המה נחשבין רק כמצוה קיומית, דאינו מחוייב בזה, ודמיא לאכילת מצה בשאר הימים אליבא דהגר"א ז"ל, דהוי רק מצוה קיומית. אך מ"מ שאני הכא, דכד אכיל ושוהה בסוכה הרי הוא מקיים אז חובתו המוטלת עליו מתוק"ק של חובת ישיבת סוכה, דזמנה כל שבעה, לפיכך שפיר מברך עליהו, אע"ג דאי בעי לא אכיל. [דהוי כמו ציצית אחרי שלובש בגד של ד' כנפות]. משא"כ אכילת מצה בשאר הימים [אף אם נקטינן דהוי מצוה קיומית] מ"מ הרי לאו חובה היא כלל, ואין בזה קיום איזה חובה מן התורה, לכן איו מברכין עלה.

ולפי מה שנתבאר יובן היטב מה שהשוו התוס' ז"ל (סוכה דף מ"ה ע"ב ד"ה אחד), סוכה ותפילין אהדדי לענין הברכה, דמברכין עליהו כמה פעמים אפילו באותו יום. וכתבו בזה"ל, סוכה כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן, ואפלו עשר פעמים ביום, מברך אכל אחת ואחת, מידי דהוי אתפילין, כל זמן שמניחן, והיינו טעמא דסוכה, דאי מתרמי ליה סעודתא לא אפשר למיכל חוץ לסוכה, אע"פ שאכל בו ביום בסוכה. וכן תפילין, כל היום מצותן שיהיו מונחין בראשו ובזרועו. אבל לולב, אין עיקר מצותו אלא פ"א ביום, עכ"ל. ונראה ביאור דבריהם, דזמן חובת קיום מצות תפילין הוא כל היום מן התורה, אלא דיצא יד"ח בהניחן אפילו לרגע אחד ביום, וכאשר ביאר בזה הפרמ"ג ז"ל (א"א סי' ל"ז סק"א), יעוי"ש. ומ"מ אמרינן דמברך עליהן שוב כל פעם שמניחן במשך היום, אע"ג שכבר יצא עיקר חיובן, והיינו מכיון דמצותן כל היום, [וכל רגע שמניחן מקיים מצוה, כמבואר בקרן אורה (מנחות דכ"ט ע"א) ובחידושי הגר"ח ז"ל מבריסק (מנחות דף מ' ע"ב), יעוי"ש]. הוא הדין נמי לענין סוכה, הכי הוא, כל אימת שנכנס בה מקיים שוב מצות סוכה, דהוי בזמן

בשם החיי אדם, דהוא הדין כשיצא יציאה גמורה לאחר אכילה, וחוזר ונכנס, ולא יאכל עד הערב, וקודם האכילה יצטרך עוד הפעם לצאת לבית הכנסת, גם כן צריך לכו"ע לברך לישיב בסוכה, יעוי"ש. ומתבאר מכ"ז, דעיקר המצוה היא עצם הישיבה בסוכה, אלא משום דהאכילה עיקר לכן נתקנה הברכה על האכילה, וכמש"נ. [וכ"כ בפשיטות בשו"ת ערוגת הבשם (חאו"ח סי' קפ"ט) דהיושב בסוכה כל שבעה בלא אכילה ושינה קיים שפיר מצות סוכה, יעוי"ש].

ו

ובעיקר יסוד חיובא דמצות סוכה כל שבעת הימים, נראה לבאר בזה. דנהי דנתבאר לן מדברי הראשונים ז"ל דמצוותה כל שבעה, ולהכי מברכין עלה. מ"מ עכ"פ אין הכרח מדבריהם דסבירא להו דהוי מצוה חיובית כמו כזית מצה וכדומה, אלא אמרו דזמן חיובה הוא כל שבעה, וכשהוא דר בסוכה הרי הוא מקיים מ"ע של תורה, ומ"מ מכיון דרמיא עלי' או חיובא לאכול ולשהות בסוכה, לכן צריך לברך. [ובלאו הכי הוי כמו מצה אליבא דהגר"א ז"ל ודעימי' דלא מברכין עלה, כיון דאין בזה חיוב כלל, ודו"ק].

וביאור הדברים בזה נראה, דבסוכה איכא תרת, חובה ומצוה. כלומר, דזמן חיובה הוא כל שבעת הימים, שחייבה תורה לישיב בסוכה שבעת ימים. אך נאמרו בה כמה הלכות בחלות חיובה, מתי וכיצד מחוייב בה. וכמו כן יש בזה נמי קיום מצוה, כי כאשר מקיים חיובה, ויושב בסוכה, הרי יש לו מצוה כל רגע של קיומה. והיינו, דעיקר חיובה הוא שדירורו בימי החג יהיו בתוך הסוכה, כמו דירורו כל השנה בדירתו. ומשום הכי אסור באכילת קביעת סעודה או שינה מחוץ לסוכה. דבזה מבטל חיובו שחייבתו תורה שדירורו יהיה עתה בסוכה. אבל מ"מ קיום המצוה אינו מקיים אלא כאשר הוא דר שם בפועל, וזה נעשה דוקא על ידי הישיבה בתוך הסוכה, ואז

לענין חובת מזווה, פשיטא דאיכא חובה כל הזמן שיהיה מזווה על פתח ביתו, אף כשאינו נמצא כעת בביתו. אבל מ"מ לענין קיום מצוותה, זה אינו, אלא בשעה שהוא דר בפועל בביתו עם מזווה, דמצות מזווה הוי חובת הדר, ואז יש בידו קיום מצות מזווה כל רגע, כדנתבאר מדברי התוס' ז"ל (ב"ק דנ"ו ע"ב ד"ה בהדיא ובשבת דף קל"א ע"א ד"ה ושוין), וכמבואר בזה בפוסקים, יעויין בקרב"נ (פסחים פ"א אות ש') ובשו"ת צפנת פענח (ח"ב סי' ה') ובשו"ת אמרי שפר (סימן צ"ח), עיי"ש. [וע"ע בכלי חמדה (פר' שלח) ובאבי עזרי (פ"ג מציצת ה"ח) ובשו"ת קנין תורה ח"א סי' קכ"ד], יעוי"ש. ואכמל"ן. והיינו הך עומק כוונת הרעק"א ז"ל הכא, דביוצא מביתו, נהי דרמיא עלי' חיובא דמזווה, דהבית חייב במזווה כל הזמן, אך מ"מ קיום מצוותה אין בידו אלא כשהוא דר בתוכו בפועל, [ואהא הוא דהוכיח מדוד המלך ע"ה, דבהיותו בבית המרחץ אין לו קיום מצות מזווה אע"ג דחייב במזווה על ביתו]. ולכן כשחוזר לביתו, צריך לחזור ולברך שוב על הברכה, כיון דחוזר לקיים שוב מצוותה. וממילא לא קשיא מידי מכל ההוכחות שהוכיחו דאיכא חיובא דמזווה אף כשאינו דר בביתו. דודאי גם הרעק"א ז"ל מודי לזה, רק אתי לחדש, דהיות ואינו מקיים המצוה כשאינו דר בביתו, לכן צריך לברך שוב כשחוזר לביתו, דחוזר ומקיים שוב מצות מזווה. והרי זה דמיא ממש לסוכה, דרמיא עלי' חיובא כל שבעת הימים, ומ"מ כשיוצא מהסוכה וחוזר אח"כ שוב לסוכתו הרי זה חוזר ומברך שנית על הישיבה, ה"נ כאן במזווה, צריך לחזור ולברך בשו"ב הבייתה על המצוה של המזווה, וכמו שנתבאר.

ואמנם כי כן מבואר היטב בהדיא, דהנה הרעק"א ז"ל באמת יליף לה להאי חידושא דמזווה, מדין סוכה. כמש"כ בתו"ד, דהוי כיוצא מסוכה לעסקיו וחוזר לסוכתו, דמברך, עיי"ש היטב. ולמפשנ"ת הן הן הדברים אשר

חיובן כל שבעה, לכן מברך עלייהו כל פעם אפילו ביום אחד, אע"ג דאי בעי פטר נפשיה ולא אכיל, וכמש"נ.

ז

ועלה בדעתי בס"ד דאפשר לסייע יסוד דברינו בדין סוכה, דאית בי' ב' ענינים חובה ומצוה, וכמש"נ. מדברי קדשו של הגרעק"א ז"ל בתשו' (מהדו"ק סי' ט') שרצה לחדש חידוש דין נפלא לענין מזווה, דההולך מביתו לשעות הרבה ופעמים נוסע לכמה ימים יצטרך לברך על מצות מזווה כשחוזר לביתו, דבינתים שלא היה בדירת ביתו לא היה עליו חובת מזווה, ומתחיל עתה חיוב חדש. והוכיח כדבריו מד' המג"א (סי' כ"א סק"ב), שהשיב על הוכחת האר"י הך' ז"ל שיש לשכב בלילה בטלית קטן, מהאי דאמרינן (פ"ד דמנחות), כיון שראה דוד עצמו ערום בבית המרחץ אמר אוי לי שאני ערום מן המצות, וק' למה לא אמר כן בלילה שהיה גם כן ערום, אלא ע"כ שהיה שוכב בטלית קטן. ודחיא לי' המ"א, די"ל דבלילה עכ"פ היה לו מזווה בפתחו, משא"כ במרחץ. ומינה הוכיח הרעק"א ז"ל לדינו, דהרי גם כשהיה במרחץ הרי יש לו מזווה על פתח ביתו, אלא ש"מ דכשאינו בביתו פקע מיני' מצות מזווה. אך שוב מביא מספר ברכ"י (סימן י"ט) דלא תקנו הברכה רק על שעת קביעת המזווה, ונשאר בצ"ע. ונילאו הפוסקים בדבריו, דהרי אף כשאינו בביתו לא פקע ממנו חיובו, דהלוא אף מי שאינו דר בביתו כל הזמן יש עליו חיוב מזווה. וכן תמוהו על דבריו בשו"ת עין יצחק (יו"ד סימן ל"א) ובשו"ת דבר אברהם (ח"א סימן ל"ז), יעוי"ש. ודחו ראיתו, דאע"פ דהיה לדוד המלך ע"ה מזווה בביתו אבל עכ"פ בבית המרחץ לא היה מסוכב במצוה, יעוי"ש.

מיהו לפי מה שנתבאר הכא אפ"ל דרמיא בזה גדרי מצות מזווה למצות סוכה. דגם במזווה אית בי' חובה ומצוה. כלומר, דבודאי

בעבירה. דמבאר שם, דדוקא במצוה חיובית הבאה בעבירה שייך לומר דכיון דלא יצא המצוה, ממילא לא עשה המצוה, וביטל המצוה, דהקב"ה אינו רוצה בכך, ולא לרצון לפניו, ונחשב שביטל המצוה, כי זה בזה תליא. אבל במצוה שאינה חיובית, כגון ציצית וסוכות בשאר ימי החג, אם הם באים בעבירה, נהי דלא קיים רצון הבורא ית"ש, כי אין זה רצונו יתברך, אבל מ"מ לא ביטל המצוה, רק דלא קיים, והוי ליה כמי שאינו לובש בגד כלל, או לא אכל כלל, דלא קיים, הכי נמי, נהי דלא קיים המצוה, כי לא לרצון לפניו בזה, אבל מ"מ לא ביטל, ולא נידון כאוכל חוץ לסוכה, או כלובש בגד בלא ציצית, רק הרי זה נחשב כמי שאינו עושה המצוה כלל, והולך בלא בגד, או שאינו אוכל כלל, כי באמת הוא לובש ציצית, ואכל בסוכה, אך שאינו לרצון לפניו יתברך, הוי ליה כאילו לא קיים המצוה, אבל לא נוכל לדון אותו כאילו ביטל המצוה, כיון דמ"מ עושה המצוה, ולהכי איצטריך קרא לפסול סוכה גזולה, דאז נחשב כביטל העשה, ואוכל מחוץ לסוכה באוכל בסוכה גזולה, עכתו"ד. ועוד האריך בזה טובא.

וראיתי מקשים עליו, דבאמת סוכה הוי מצוה חיובית, דהתינח דליכא חיוב אכילה אלא בלילה הראשונה בלבד, אבל הרי מצות הישיבה היא חובה כל ימי החג, וזה הוי מצוה חיובית, שחייבתו תורה לישוב בסוכה. והוכיחו מדברי הראשונים ז"ל הנ"ל, דכתבו בהדיא דחובת הישיבה בסוכה הויא כל שבעה, וכנ"ל. מיהו לפמשנ"ת נחא היטב, דתרי מילי הויא, ונהי דאיכא חיובא דישבת סוכה כל שבעה, מ"מ עצם מעשה דאכילה ושינה אין עליו בזה שום מצוה חיובית, דאי בעי לא אכיל, ויכול ג"כ לצום, וכמו כן לא ישן, ומקיים שפיר חיובא דסוכה, דלא אכל וישן חוץ לסוכה. ולכן כשנכנס וקובע סעודתו בסוכתו, נהי דמקיים בזה מצות ישיבת סוכה, אבל אין זה אלא מצוה קיומית, דיכול להימלט מזה, וכמש"נ. ובזה שפיר הוא דס"ל למנ"ח ז"ל,

אמרנו, דילפי לה מסוכה, וכמשנ"ת, ונסתייעו דברינו טובא בעזה"י.

[אך לדינא, דחיא לה הרעק"א ז"ל, דשאני מזוזה, דאפשר דלא תיקנו ברכה אלא על קביעתה. ובוזה עכצ"ל, דשאני סוכה, דאית ביה כמה ענינים, כמו אכילה ושהייה ושינה, וממילא כל פעולה נחשב כתחילת קיום, וכמו הנחה דתפילין, וכמש"כ הריטב"א ז"ל בביאור ד' התוס' ז"ל הנ"ל וז"ל, ויש מרבותינו חכמי צרפת ז"ל שכתבו דכיון דאיכא בסוכה חיוב ענינים משונים, אכילה ושינה וכיו"ב, שכל עת שקובע עצמו לעשות בה א' מדברים אלו, הוי כהנחה דתפילין, וחייב לברך וכו' עכ"ל. וזה לא שייכא במזוזה, ודו"ק].

ח

ולפמש"נ נחא היטב מש"כ המנחת חינוך (מצוה שכ"ב) ביסוד מצות סוכה, דבשאר הימים אינו מצוה חיובית, וז"ל, מצוה זו דסוכה יש בה שני חלקי המצוה, דהיינו בליל ראשון של סוכות מצות עשה לאכול כזית בסוכה ומחוייב לחזור אחר סוכה, ואם אינו רוצה לאכול אינו מועיל, כי הוא מחוייב לאכול, כמו מצוה ותפילין, ואם לא קיים המ"ע בלילה הראשון, עושה נגד רצונו יתברך שמו. ובשאר הלילות וימים, אם רוצה אינו אוכל, ואינו יושב בסוכה, ואין שוב חיוב עליו, כמו ציצית, אך אם אוכל, מצות עשה לאכול בסוכה, ומקיים רצונו ברוך הוא, אבל אם אינו אוכל אין חיוב וכו', ואם אוכל אכילת קבע חוץ לסוכה עובר על המצוה. הכלל, דאם עושה המצוה, מקיים בכל ענין המצוה, ועושה רצונו ברוך הוא, ויש שאינו מקיים המצוה, ועובר על רצונו, כגון כלובש בגד של ארבע כנפות, או אוכל קבע חוץ לסוכה, ויש שאינו מקיים המצוה, וגם אינו עובר, כגון באינו לובש הבגד ואינו אוכל כלל, עכ"ל.

ובזה אתי ליישב קושיית התוס' ז"ל (סוכה ד"ט ע"א ד"ה ההוא) דלמ"ל קרא לפסול סוכה גזולה תיפול"ל משום מצוה הבאה

זמן חובתן, שאסור לו לאכול או לישון בחוץ, ולהכי מברכין עלה. ורק בלילה הראשונה בלבד הוי האכילה בסוכה מצוה חיובית, ומבואר ממש כמש"נ. [ולכאורה מדבריו מבואר בהדיא כמנ"ח, דבאינו אוכל ויושן בסוכה לא ביטל העשה. ועימש"כ בזה בתשו' ערוגת הבשם (תאו"ח סי' קפ"ט), עיי"ש].

וארווחנא ליישב בזה מש"כ בספר חתן סופר (או"ח שער בגדילים והכלאים פכ"ג) בטעמא דנשים לא יברכו לישב בסוכה, דכיון דמלבד לילה הראשון ליכא חיוב, אלא שאם רוצה לאכול הרי הוא אוכל בסוכה, משום הכי לא הנהיגו בנשים לברך על הסוכה, דדמאי למש"כ הרמ"א ז"ל (או"ח סימן י"ז ס"ב) בשם האגור ז"ל, דנשים לא יברכו על ציצית משום שאינו חובת גברא, וכתב שם הט"ז ז"ל הטעם הוא דכיון דליכא חיוב ללבוש בגד ד' כנפות עם ציצית, אלא דלבוש ד' כנפות חייב בציצית, לכן לא יכנסו נשים למצוה זו. וממילא הה"נ בסוכה, כמש"נ. וכיו"ב כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ב סימן ח'), יעוי"ש.

וראיתי בשו"ת להורות נתן (ח"ו סימן ל"ט) שהשיג עליו, שאין לדמות ציצית לסוכה, דבציצית ליכא שום מצוה וחיוב ללבוש בגד ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית, אבל בסוכה ודאי דאיכא חיוב ומצוה של בסוכות תשבו שבעת הימים, וכדכתב המאירי (סוכה דכ"ז ע"א) דלענין ישיבה ושינה ודאי כל שבעה חייב בה וכו', ועוד האריך להוכיח כן, יעוי"ש בארוכה.

ולפמש"נ ניחא היטב, דאה"נ דאיכא חיובא דסוכה, אבל אין מצוה חיובית של אכילה בסוכה, ולכן כלפי האכילה זה נשאר כמצוה קיומית, דאי בעי לא אכיל ולא עובר אעשה. וממילא לענין הברכה על אכילה בסוכה שפיר מדמינן ליה לציצית, ודו"ק. [ויותר מזה אולי אפ"ל דכיון דנשים פטורות

דבאוכל בסוכה הבאה בעבירה, נהי דלא קיים המצוה, אבל עכ"פ אין כאן ביטול העשה, דעכ"פ אכיל בסוכה, ודוקא במצוה חיובית הוא דהוי נמי ביטול העשה, וכמש"נ, וא"ש.

ומיהו בשערי יושר (ש"ג סי' י"ט) השיג עליו דבשעה שאוכל מתחדש עליו חיוב סוכה, ולכן נחשב נמי לביטול העשה. וכן השיג דלדעתו גם משום מצוה הבאה בעבירה הוי חסרון בעצם קיום המצוה. וכן האריך בזה באבי עזרי (הל' סוכה פ"ה הכ"ה), עיי"ש. ולעומת זאת, הגרז"ר בענגיס ז"ל בחידושו (ח"א סי' כ' או"ב) העלה דאף אחרי שגילתה תורה לאסור סוכה גזולה נמי לא חשיב לביטול העשה, יעוי"ש. ועיימש"כ בזה בס"ד בנתיב"א (ח"א סימן א'), יעוי"ש.

מ

ומסתייעין דברינו טובא מדברי הרשב"א ז"ל בתשו' (ח"ג סימן רפ"ז) דכתב בזה"ל, שמצות אכילת מצה אינה אלא לילה ראשונה ואפילו רצה לאכול פת ואפילו אותה לילה עצמו אינו חייב לאכול מצה משומרת שלא חייבתו תורה אלא לאכול כזית מצה ואחר כך בין יאכל מצה משומרת בין לא יאכל מצה שאינה משומרת רשאי, אבל בסוכה, כל שאוכל פת וכל שהוא ישן, מחוייב לאכול ולישן בסוכה, דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא, והילכך כל שהוא אוכל או ישן חייבתו תורה להיות בסוכה, ולפיכך מברך בשאר הימים כבלילה הראשון, ולפי שאינו מחוייב לאכול פת אלא ליל הראשון, גם לילה הראשונה של חג הסוכות אין החיוב אלא משום דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות, עכ"ל. ודוחה דברי השואל ז"ל שם דס"ל דבלא קיים עכ"פ אחד מהדברים המחייבין בסוכה [כגון אכילה שינה] ביטל המצוה דסוכה. הרי מבואר מדבריו בהדיא, דאיכא הכא תרתי, חובת הסוכה, שזמנה כל שבעה, ומצוה קיומית כשאוכל או יושן בסוכה. ומברך עליהו, כיון דכשעושה כן, הוא מחוייב לעשות כן, דהוי

ודאתינן להכי, נראה לענ"ד דעכ"פ מיושב הדק היטב קושית מהר"ח אור זרוע ז"ל, דהקשה אליבא דרבנן, נימא סוכה כדירה, דאי בעי אכיל בגגו ובחצירו, אף בסוכות נמי מצי לאכול בגגו ובחצירו, וכנ"ל. דלפי מה שנתבאר, הא מיהא הוי פשיטא להו לחכמים, דאי בעי אכיל, ודאי שהוא מחוייב לאכול כל שבעה בסוכה, דאיכא חובת סוכה כל שבעה מן התורה, דכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים, ואין לנו מיעוט על עצם החובה, וכמש"נ. ולהכי אי אפשר ללמוד מהא דסוכה כדירה אלא להאי פרטא, דאי בעי לא אכיל כלל, דאי אפשר לחייבו באכילה, אבל הא פשיטא להו לכו"ע, דאי בעי אכיל אכיל, דוקא בסוכה, משום דחובת סוכה עליו כל שבעה, וכמוש"נ, וא"ש.

יב

ומעתה דאתאן לזה, נראה לענ"ד דמיושב הדק היטב לשון הרמב"ם והשו"ע ז"ל, דהשוו אהדדי אכילה בסוכה כל ימי החג לאכילת מצה כל שבעה, ולא קשיא מידי. דבאמת היינו דלענין עצם האכילה שוין המה. דלפי מה שנתבאר בס"ד, הרי דליכא חיובא ומצוה מיוחדת של אכילה בסוכה כל שבעה, אלא כאשר הוא אוכל בסוכה הוא מקיים מצות ישיבת סוכה, אבל עצם האכילה, כשלעצמה לית בה חיובא ומצוה מיוחדת. ומעתה שפיר מדמינן ל' לדין מצה כל שבעה, דגם התם ליכא חיובא ומצוה כל שבעה באכילתה. [ומיהו ידוע האריכות בפוסקים אי איכא עכ"פ במצה מצוה קיומית כל שבעה, אבל עכ"פ בדברי הרמב"ם והשו"ע כאן, לפמש"נ אין הכרח בזה, ואדרבא, לפמש"נ אולי יש ראי' לאידך גיסא, דאין מצוה באכילתה כמו דליכא מצוה בעצם האכילה בסוכה, ויש להאריך בזה, ואכמל"ן].

יג

ודאתינן להכי נהירין ומאירין צדדי האסתפקתא דהמשנה ברורה ז"ל, דמסתפק"ל

מחובת מצוה, לא הוי לדידהו אלא מצוה קיומית, כמו מצה בפסח אליבא דהגר"א ז"ל דלא מברכין, דהרי נתבאר דכל חיוב הברכה הכא הוא מכיון דהוי זמן חובה של עיקר חובת סוכה, וזה ליתא בנשים, ודו"ק.

יא

ומבואר דעכ"פ פשיטא דחיובא דסוכה הוא כל שבעה, ולהכי אסור בקביעת סעודה ושינה מחוץ לסוכה, וכמש"נ. והנה כי כן כתב נמי בהדיא החתם סופר ז"ל בהגהותיו לשו"ע (או"ח סימן תר"מ) לבאר בטעם דבמצה אינו מברך על אכילתה כל שבעה משא"כ בסוכה. וז"ל, דבמצה גופא אי לאו דכתוב אחד אומר ששת ימים וגו' וכתוב אחד אומר שבעת ימים וגו', היו מחוייבין לאכול כל שבעה, ובסוכה דלא כתיב אלא שבעת ימים, אם כן מחוייב בכל יום ויום לישב ולדור בסוכה, רק לאכול אינו מחוייב אלא לילה הראשונה דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות, אכילה דסוכה מאכילה דמצה, אבל ישיבה ודירה בסוכה, חיובא איכא כל שבעה, וכן מוכח בשבת (דף קל"א ע"ב) ובתוס' שם (ד"ה ואי מסוכה). והכלל, דבסוכות תשבו שבעת ימים, משמע חיוב לדור שבעת ימים, כמו בביתו, ורק מי שאינו דר לעולם, כגון שומרי גנות וכדומה, איננו בכלל תשבו ותדורו, אבל מי שישב, צריך לישב בסוכה, והיה ראוי נמי שנאמר כן בשבעת ימים תאכל מצות, כל יום צריך לאכול מצות, לולא דכתיב ששת ימים תאכל מצות, דמיניה ילפינן שהוא רשות, עכ"ל. ומיהו אין הכרח מדבריו דס"ל דהאכילה בסוכה בשאר הימים הוי מצוה חיובית, וכאשר הכריח בשו"ת להורות נתן (ח"ו סימן ל"ח), ומינה הקשה נמי על החתן סופר הנ"ל, עיי"ש. דשפיר י"ל דנהי דהישיבה בסוכה הוי חובה כל שבעה, אבל הרי שפיר מתקיימת אף בישיבה בלבד, ואי בעי לא אכיל כלל, אך כשאוכל חובה עליו לאכול בסוכה כל שבעה, והיינו כמוש"נ בארוכה בס"ד.

ולפמש"נ לכאורה אין הכרח מדבריהם, כמבואר למעלה בס"ד. ומיהו כבר הביא דבתשב"ץ (ח"א סי' ק') משמע בהדיא דסוכה הוי רק מצוה קיומית כל שבעה, וגם בדבריו שם נלענ"ד דאפשר להעמיס דכוונתו דאיכא חיובא דמצות סוכה כל שבעה אך לא נצטוו על האכילה והשינה בדוקא, וכמש"נ. וכן נתבאר לן בדעת הרשב"א ז"ל, וכן מבואר במנ"ח, וכמש"נ. וע"ע בלחם משנה (פ"ג מגדרים ה"ו) ובברכי יוסף (או"ח סימן תע"ה סק"ו) ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן ר"ט) ובשו"ת כנף רננה (סימן ע'), יעוי"ש. ומיהו ראיתי מביאים מראשונים דאיכא חיובא עכ"פ לעשות איזה מעשה של חיוב בתוך הסוכה כל שבעה, והוציאו כן מדברי הריטב"א ז"ל (סוכה דכ"ו ע"א), ובשו"ת פעולת צדיק (ח"ג סי' קל"ח) כ' דחובה לישון פ"א בסוכה בכל לילה. וביסוד ושורש העבודה (שער האיתון פי"ב) כ' דכל רגע ששוהה חוץ לסוכה בלי הכרח עובר בעשה, יעוי"ש. ובשו"ת התעוררות תשובה (סי' ס"ז) כ' דכל רגע שיושב בסוכה הוי מ"ע בפני עצמה, יעוי"ש. ויש להאריך טובא בכ"ז ועוד חזון למועד אי"ה].

זו

ובזה אתאן לדברי הפרמ"ג ז"ל, אשר חידש (בסימן תרל"ט א"א ס"ק ט"ו) וז"ל, חייב לאכול כזית מה' מיני דגן דוקא בליל א' וב' דסוכה, ויראה לחם הנילוש במי פירות וכדומה אין יוצא ידי חובתו בליל א' וב' דומיא דמצוה, עכ"ל. וכן כתב שם (במ"ו ס"ק ד' ד"ה ישיבת), עיי"ש. [ושם כ' דמ"מ מעט מלח לא הוי עשירה ובמצה הטעם שמחמץ וצ"ע, עכ"ל]. ותמה עליו טובא בקצה המטה (סי' תרכ"ה סק"צ) דלשיטתו, אטו נימא דמחוייב לאכול לחם שלא נחמץ יען דדרשינן ט"ו ט"ו מחג המצות. וכן הרבו להקשות עלה טובא, דניבעי נמי דיני לשמה ושימור וכו' כמו במצה. ועוד, הרי אין היקש למחצה, אטו נימא דבעינן לאכול המצה בסוכה כמו ט"ו דסוכה. אלא פשיטא דלא למדנו מהג"ש אלא

(בסימן תרל"ט ס"ק כ"ד), אליבא דעת הגר"א ז"ל, דמצוה לאכול מצה כל שבעה, כפשטיה דקרא, שבעת ימים תאכלו מצות, אלא דמצוה עשה הוא רק בערב, משא"כ אחר כך הוא רק מצוה בעלמא, האם הוא הדין נמי בסוכה, איכא מצוה לכתחילה לאכול פת כל שבעה ימים ולברך לישב בסוכה, עכ"ד. ולכאורה דבריו תמוהין, דהא פשיטא דסוכה עדיפא, והרי איכא מצוה באכילה בסוכה כל שבעה, ואף מברכין עלה לישב בסוכה, ומאי מסתפק"ל מידי, והאריכו בזה הרבה בספרי זמנינו. ולפמש"נ דבריו מאירין, דכיון דליכא מצוה כלל בסוכה בעצם האכילה, רק דבשעת האכילה מקיים מצוה דתשבו בסוכה, ולהכי קא מיסתפקא לי' למ"ב, אם יש בכלל ענין שיביא עצמו לאכילה, דהרי גם בלאו הכי הרי הוא מקיים שפיר מצות סוכה על ידי הישיבה, ומה תת יוסיף שיקבע עצמו גם באכילה שם. [משא"כ אכילת מצה, דהיא גופה הוי חפצא דמצוה]. אלא דמ"מ איכא לצרד, דהואיל וחזינן דבלילה הראשונה יש מצוה של אכילה בסוכה, וגם המנהג הוא שאין מברכין כל שבעה אלא על האכילה, מפני שזה העיקר, ופוטרי הכל, א"כ אפשר דראוי שיקבע שם כל שבעה גם מעשה של אכילה, אע"ג דמצות סוכה מתקיים שפיר גם בלאו הכי, וכמש"נ.

יד

והעולה מן המדובר בס"ד, דכל שבעת ימי החג איכא חיובא דשיבת סוכה, אך אינו חייב לקבוע בה סעודה. אלא אם אוכל חייב לאכול בסוכה ואף מקיים בזה מצות ישיבת סוכה. אבל בלילה הראשונה חייב לאכול כזית בתוך הסוכה, כיון דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות, מה התם חייב לאכול כזית בליל ט"ו אף הכא חייב לאכול כזית בליל ט"ו, וכמו שנתבאר. [איברא, בספר אתון דאורייתא (סי' י"א) העלה דאכילה בסוכה כל שבעה הוי מצוה חיובית, והכריח כן מלשון הבעל המאור (סוף סוכה) שהובא לעיל, וכן האריך בזה בספרו גליוני הש"ס (סוכה דכ"ז ע"א), עיי"ש.

דדוקא בפסח מעכב מצה עשירה, ולא בסוכה. וכן הקשה במוע"ז (ח"א סי' פ"ו), עיי"ש.

וזאת נלענ"ד ליישב, דלא קשיא מדברי הר"ן ז"ל, דאפשר לומר דאזיל בזה לשיטתו. דהנה לכאורה היה נראה דד"ז שנוי בפלוגתת הראשונים ז"ל. דהנה יש לחקור בעיקר ילפותא דילפינן בג"ש דט"ו ט"ו, ליל סוכות מליל פסח, האם ילפינן מהתם דאיכא חיוב של אכילה בליל ראשון דסוכות, כמו דין אכילה דמצה בליל פסח. ולפי"ז נמצא דהחיוב הוא בעצם האכילה, דבעינן שיהיה דין אכילה בסוכה בליל ראשון דסוכות. או דילפינן מהתם, דאיכא חיובא דמצות ישיבת סוכה בלילה הראשון כמו דאיכא חיובא דאכילת מצה בלילה הראשון. ולפי זה אין החיוב בעצם האכילה דומיא דאכילת מצה, אלא דחובה לקיים מצות תשבו דישבת סוכה בליל ט"ו, ולכן צריך לאכול, דעל ידי האכילה מקיים מצות ישיבת סוכה.

וכבר האריכו האחרונים בצדדי חקירה זו והביאו ראיות לכאן ולכאן. ותלו בזה פלוגתת הראשונים ז"ל בסוגיין, אי סגי אכילה בליל ראשון של סוכות כשיעור כזית, כמו בכל שיעורי אכילה בקיום מצות אכילה מן התורה, וכמו כזית מצה. או דבעינן שיאכל כשיעור קביעות סעודה, דהיינו יותר מכביצה, דהיינו הך השיעור דנחשב לישבת סוכה, ואסור לאכלו מחוץ לסוכה. דהנה לפי גוונא קמא, דהוי דין של אכילה, לכאורה שפיר יש לומר דסגיא בשיעור כזית, כמו כל שיעורי אכילה דמצוה, דשיעורו בכזית, וכמו באכילה דמצה, דסגי בכזית. אבל לגוונא בתרא, דצריך לקיים מצות תשבו בסוכות, א"כ בעינן שיעור של קביעות סעודה, דדוקא בהכי הוא דמקיים תשבו דישבת סוכה.

ולכאורה נראה, דנידון דידן נמי תליא בהא. דאליבא גוונא בתרא, דלא אתי ג"ש אלא לחייב במצות סוכה, ובעי לאכול שיעור של קביעות סעודה, פשיטא דאין מקום לומר שאין יוצאין כאן בעשירה, דלא ילפי מהתם

לעצם חיוב דאכילה, וא"כ לכאורה תמוה דברי הפמ"ג דאין יוצאין בעשירה.

והנה בגמ' (פסחים דף ק"ח ע"א) אמרו, רב ששת הוה יתיב בתעניתא במעלי דפסחא, משום דהוי איסטניס, ואי הוי טעים לא הוי מצי למיכל לאורתא, ולכן היה צם כדי שיוכל לאכול המצה בליל פסח לתיאבון. והקשה הצ"ח (שם), אי הכי אמאי לא התענה רב ששת גם בערב חג הסוכות, דהרי גם בלילה הראשון דסוכות חובה לאכול כזית פת מדאורייתא. ותיריך, דהואיל ואמרו בגמ' (מגילה ד"ז ע"ב), רווחא לבסומי שכיחא, ופירש רשי"ז, שריוח מצוי בתוך המעים לדבר המתוק, ואם כן, שאני סוכות, דהוי מצי רב ששת לאכול את הכזית פת מתובל בתבלין ובמיני מתיקה, אבל כזית מצה דצריך לאכלו כמו שהוא, דהרי אסור לבטל טעם המצה, לכך אי הוי טעים ביום לא הוי מצי לאכול המצה לתיאבון בליל פסח, עכתו"ד. ומדבריו אלו הוכיחו דהצ"ח פליג על הפמ"ג בזה, דהא לדבריו גם הכזית דסוכה אסור לאכול מתובלת, כמו כזית דמצה, ואין לחלק ביניהם, וכמש"נ.

ועוד הוסיפו להקשות עלה, מדברי הר"ן ז"ל (סוכה דכ"ז ע"א), דמפורש בהדיא שיוצאים ידי חובה בעשירה בליל ט"ו בסוכה, דהקשה אמאי בעי קרא לחייבו באכילה בליל פסח וסוכה, הא מחוייב לאכול פת משום יום טוב. ותיריך וז"ל, לפיכך נראה דמה שחדש הכתוב בליל יום טוב הראשון של פסח, מדכתב בערב תאכלו מצות, היינו לחייבו בדין מצה ראויה, דאילו מדין יום טוב יוצא בכל שהוא פת, אפילו במצה עשירה, וביום טוב הראשון של סוכות, גמרינן נמי דמיחייב לאכול שיעור שהוא חייב לאכול בסוכה, דאילו מדין יום טוב סגי לי' לאכול כביצה עראי, חוץ לסוכה, וגמרינן מחג המצות דמיחייב לאכול שיעור המחוייב לאכול בסוכה, עכ"ל. ומכאן השיג בתשו' חשב האפוד (ח"ב סי' ל') על דברי הפמ"ג ז"ל, דהא חזינן מבואר להדיא בדברי הר"ן ז"ל

אכילת פרס. דהרי לא גילתה לנו תורה כאן בסוכות מה יאכל, בשר או דגים או לחם וכדומה, ואין לנו אלא הלימוד מט"ו דמצה, שצריכים לאכול בט"ו דסוכות אותו מין וחפצא שציותה תורה לאכול בט"ו דפסח. מעתה היינו הך דקאמר כאן הפמ"ג ז"ל הפלא ופלא, דאותו כזית שלמדנו מט"ו דפסח שחייבין לאכול בט"ו דסוכות חייב למיהוי כמו אותו כזית שחייבים לאכול בט"ו דמצה, שאיכותו הוא כזית העשוי רק ממים וקמח, ותו לא. ולהכי אם ילוש בסוכות את הכזית קמח בתוספת מי פירות וכדומה אינו יוצא, דאינו דומה לאותו כזית שאוכל בליל ט"ו פסח, שאין בו אלא קמח ומים בלבד. ואם ילוש בסוכה את הפת בתוספות שונות הרי במה שמוסיף בציר להו משיעורא דכזית של קמח ומים, ולהכי לא מהניא לצאת בו ידי חובת אכילת הכזית בליל סוכות.

ולפ"ז פשוט דאין לך בו אלא חידושו, דצריך כאן שיהיה שיעור הכזית מאותו החומר והאיכות של האכילה דט"ו בפסח. ולכן אינו יוצא בכזית של לחם עשירה. אבל כלפי שאר הדינים האמורים בהלכות מצה ופסח, דחייבין ולשמה, פשיטא דליכא למילף מהתם מידי, דאלו הדינים אמורים רק לענין חמץ ומצה דפסח, וכמו דפשיטא לן דלא בעינן בט"ו דפסח שיאכל המצה בסוכה, דזה הוי דין בחג הסוכות, וכל חד וחוקותיו ומשפטיו. ודוקא לעצם חיוב האכילה דילפי אהדדי הוא דקא חידש הפרמ"ג שצריך להיות שוין בשניהם, כזית קמח ומים בכדי אכילת פרס, ולא בדברים אחרים. [ונראה דהיינו הך דכ' הפמ"ג דקצת מלח אינו מעכב, כיון שזה מועט מאוד].

י

והאמנם מצאנו בספרא (אמור פרשה ט' פי"א ה"ב) דהו"א למילף דניבעי לאכול מצה בסוכות, מק"ו דמצה, והכי איתא התם בזה"ל, ובחמשה עשר יום לחודש הזה חג המצות, יום זה טעון מצה, ואין חג הסוכות טעון מצה.

כלל דאיכא עצם חובת אכילה, אלא ילפינן דאיכא חיובא דמצות ישיבת סוכה, ובודאי מתקיים שפיר בכל אכילה של פת שהוא קובע עליו סעודתו, ודו"ק.

ולפ"ז ניחא דלא קשיא מדברי הר"ן ז"ל ע"ד הפמ"ג ז"ל, דהרי הר"ן ז"ל ס"ל שם בתירוץ זה, דבעינן דוקא שיעור של קביעות סעודה בלילה ראשונה של סוכות, שהוא יותר מכביצה. הרי דס"ל כגוונא בתרא, דעיקר הילפותא הוא שחייב לקיים מצות ישיבת סוכה בליל ט"ו. ולפ"ז שפיר הוא דסבירא ל' דאין מקום לומר דבעינן לחם עוני דוקא כמו מצה, אלא יוצא אף בעשירה. אבל הפמ"ג קאי לפי הכרעת הפוסקים ז"ל (בסימן תרל"ט) כדעת הראשונים ז"ל, דסגיא בליל סוכות רק באכילת כזית, והיינו דנקטינן דילפינן ט"ו ט"ו לעצם דין האכילה שיהיה כמו מצה. ולדבריהם שפיר קאמר לדינו, דאין יוצאין בסוכה בעשירה, כמו במצה, דבעינן דומיא דהתם, וא"ש.

אך עכ"פ עיקר דבריו אכתי צ"ע בסברא, דאף לשיטה זו דילפינן מג"ש דט"ו ט"ו לחיוב עצם האכילה, אבל מ"מ איך אפשר לומר שצריך להיות שווה בדיניהם, והרי לא מיסתברא שיעטרך כאן לחם שלא נחמץ ודיני לשמה וכו', וכמו ש"נ.

מז

ואשר יראה בזה, דלעולם אין כוונת הפמ"ג ז"ל כלל כפשוטו, דאין יוצאין בסוכה בעשירה, משום דבעינן דומיא דמצה שאינו יוצא בעשירה. אלא עיקר כוונתו הוא, שחייב לאכול בליל סוכות אותו דבר שמחוייבין לאכול בליל פסח, והיינו כזית של קמח ומים בלבד, כמו מצה.

וביאור הדבר הוא, דכיון דילפינן דאיכא חיוב אכילה בליל ט"ו דסוכות, מט"ו דליל פסח, מעתה על כרחך מחוייב לאכול אותו מהות ואיכות הדבר שמחוייב לאכול בליל ט"ו דפסח, והיינו שיעור כזית של מים וקמח בכדי

כמו במצה, א"כ שפיר יכול לאכול הכזית עם לפתן בצוותא.

וארווחנא לעשות שלום בין הדביקים, דאין ראי' דהצל"ח פליג ע"ד הפרמ"ג ז"ל. דשאני התם, דאיירי הצל"ח בגוונא שאוכל הכזית פת עם לפתן. ובוזה שפיר נתבאר לן די"ל דגם הפמ"ג מודה בזה, דמהניא שפיר, כיון דאכיל עכ"פ שיעור ראוי של פת. ועד כאן לא איירי הפמ"ג אלא במערב תערובות בתוך הכזית פת גופא, וכמש"נ. אבל באוכל הכזית עם ליפתן וכדומה, לית לן בה מידי, ושפיר יצא יד"ח.

והנה כי כן מתבאר מדברי הגר"ח ז"ל בספר אסופות ר"ח הלוי (סוכה סי' ו'), ויעויין באלף למטה (סימן תרכ"ה ס"ק פ"ה), עיי"ש. ולפי' אתיא שפיר מנהגו של הגה"צ רבי דוד בהר"ן זצ"ל שהיה נוהג לאכול בלילה הראשון של סוכות כזית פת הראשונה ביחד עם דגים או דבש וליפתן משום חיבוב מצוה ושמחת יו"ט, כאשר הביא מרנא הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בפסקים והערות לספר הסוכה (דף תנ"ב), יעוי"ש. ולפמ"שנ אין בזה סתירה לד' הפמ"ג, דלא אסר אלא בלש עצם הפת כמי פירות וכדומה, וכמשנ"ת].

יב

והנראה, דהיינו הך מאי דאמרו בירושלמי (פ"ב דסוכה) דמפאת ג"ש דט"ו ט"ו ילפינן, מה להלן עד שיאכל כזית דגן מצה אף הכא עד שיאכל כזית דגן בסוכה. וכן אמרו שם, דילפינן מהתם שצריך לאכול לתיאבון בליל סוכות, כמו אכילת המצה. ויהו"ד בתוס' בסוגיין (סוכה דכ"ז ע"א ד"ה תשבו), עיי"ש]. וכן נפסק ברמ"א ז"ל (סימן תרל"ט ס"ג) דצריך לאכול לתיאבון דומיא דאכילת מצה, ומקורו מהמהר"ל ז"ל בשם האו"ז שהביא כן מהירושלמי הנ"ל, וכאשר כ' בדרכ"מ (שם). ולדברינו מובן היטב, דכל מה ששייכא לעצם מהות ואיכות האכילה של המצה בליל ט"ו דפסח, שפיר ילפינן מינה נמי לענין האכילה

והלא דין הוא, ומה אם זה שאין טעון סוכה טעון מצה, זה שטעון סוכה אינו דין שטעון מצה, תלמוד לומר זה, חג המצות זה טעון מצה, ואין חג הסוכות טעון מצה, עכ"ל. וכמו כן איתא להלן בספרא (פרשה י"ב ה"ב), לענין דאינו מחוייב לאכול בחג המצות את המצה בסוכה, וז"ל שם, הוזה חג הסוכות, זה טעון סוכה ואין חג המצות טעון סוכה. והלא דין הוא, ומה אם זה שאינו טעון מצה טעון סוכה, חג המצות שהוא טעון מצה, אינו דין שיטעון סוכה ת"ל [הוזה חג הסוכות] זה חג הסוכות טעון סוכה [ואין חג המצות טעון סוכה], עכ"ל. הרי מבואר דילפינן לה בהדיא דכל אחד כהלכותו ומשפטו.

ולפמ"שנ נחא דליכא פירכא מידי מדברי הספרא אלו ע"ד הפמ"ג ז"ל. דפשיטא דגם לפמ"ג לא בעינן שיאכל בלילה ראשון של סוכות מצה כהלכתו, כמו בפסח. ולא קא חידש, אלא דצריך שיהיה האכילה של הכזית בליל ראשון דסוכות מאותו המין והאיכות כמו מין ואיכות האכילה של הכזית שאוכלים בליל ט"ו דחג המצות, וכמש"נ.

יג

ומעתה נלענ"ד פשוט, דאף לדעת הפמ"ג ז"ל, שפיר מצי לאכול בסוכות את הכזית פת עם לפתן וכדומה, דכיון דעכ"פ אוכל שיעור ראוי של קמח ומים לא איכפת לן שאוכלו יחד עם לפתן. דדוקא במצה, דבעינן שיטעום טעם מצה, דעצם אכילת המצה זה הוי החפצא של המצוה, לכן אסור לאכול עם לפתן, דמבטל טעם המצה, [וכמבואר בסוגיא דגמ' (פסחים קט"ו ע"א, ובמנחות דכ"ג ע"ב) ובפוסקים (בשו"ע סי' תס"א סעיף ד' ובנו"כ שם), ואכמ"ל]. משא"כ הכא, באכילה דליל סוכות, הרי אין באכילת פת זה אלא משום קיום מצות סוכה, ואין האכילה מצוה בעצמותה, ולכן אין מברכין לאכול בסוכה אף בלילה הראשון אלא מברכין לישב בסוכה כדמברכין בשאר הימים, שהאכילה תלויה בישיבה בסוכה, ולהכי לא שייך לומר שצריך לישאר טעם פת

ומיהו כבר השיגו הפוסקים עמש"כ בשו"ת יד אליהו (סי' כ"ג) דאין יוצאים אם אכל הכזית עם לפתן. וע"ע בספר בית השואבה (דף קס"א ע"ב) ובספר ישועות יעקב (סימן תע"א סק"ב), ובשו"ת מהר"י אסאד ז"ל (חאהע"ז סימן רנ"ו כתב דבר נפלא, דאף שהשבות יעקב (ח"ב סי' כ"ז) העלה שיש לאכול בליל ראש השנה פרוסת המוציא עם התפוח בדבש יחד, וברכת המוציא פוטרנו, אולם עמא דבר דלא כהשבו"י בזה, משום דהפת מצוה דאורייתא או דרבנן, ואתי התפוח דרשות ומבטל את הפת של מצה, יעוי"ש בארוכה, ודבריו מחודשין מאוד, וצ"ע. ועיימש"כ בזה בשו"ת יחו"ד (ח"ד סימן ל"ז), יעוי"ש. וכן האריכו בד' הפמ"ג ז"ל הנ"ל, בא"א (מהדו"ת סי' תרל"ט) ובשו"ת אז נדברו (ח"ט סי' מ"ו) ובשו"ת צי"א (ח"ט סי' ל"ב) ובשו"ת בית אבי (ח"ב סי' כ"ד וח"ד סי' קס"ב) ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ד סי' ס"ו), עיי"ש. איברא לפמשנ"ת מיושב תמיהותיהם על דבריו, והנלפענ"ד כתבתי בזה.

כב

ואם כנים הדברים זכינו לדין רבתא, וארווחנא ליישב מנהגינו אף לדעת הפמ"ג ז"ל. דהנה גם כאשר אוכלים חלות שלנו שנילושו בשמן וסוכר וכו', מ"מ כיון שאוכלים מזה חתיכה גדולה, בענין שיש בזה עכ"פ בשופי שיעור של כזית קמח ומים בתוך זמן של כדי אכילת פרס [שהוא משתי דקות עד לתשעה דקות], שפיר יצא יד"ח, אף שזה נילוש עם שאר דברים, דנמצא דעכ"פ למעשה אכלו מקמח ומים שיעור של כזית בכדי אכילת פרס, וכמשנ"ת.

ויה"ר שנזכה כולנו יחד לגמר חתימה טובה, שנת גאולה וישועה, הרמת קרן התורה והיהדות, שנת שפע ברוחניות ובגשמיות בשמחה ובטוב לבב לעשות נח"ר להבוי"ש, וברוב נזכה לראות בבנין בית מקדשינו ותפארתינו מתוך רחמים וחסדים גלויים אכי"ר.

דליל ט"ו בסוכה. ולהכי כי היכא דהאכילה בפסח צריך להיות של דגן ולתיאבון, ה"נ אופן האכילה דט"ו דסוכה צריך להיות כמו כן, של דגן ולתיאבון. ואין חילוק ביניהם אלא בדברים הנוגעים להלכות החג. והיינו, דבפסח יש הלכות של חימוץ ולשמה וכו', ובסוכה יש הלכות של סוכה וכו', ובוה פשיטא שהם מחולקים, כל א' חוקיו והלכותיו, וכמש"נ.

ב

וכמו כן נראה דאפ"ל לענין דין לכם, דגם כזית פת שחובה לאכול בליל ט"ו סוכות מחוייב להיות משלו, כמו מצה. והיינו מכיון דגם פרט זה נוגע למהות ואיכות עצם האכילה של ט"ו דפסח, שצריך להיות משלכם, שפיר ילפינן מינה נמי למהות האכילה דט"ו דסוכות, שצריך להיות משלכם, וכאשר פסקו הכי לדינא במטה אפרים (סימן תרכ"ה סעיף נ"ו) ובמנחת חינוך (מצוה שכ"ה אות י"א), יעוי"ש. וכמו כן פשוט דבעינן שיאכל את הכזית בליל סוכות תוך זמן של שיעור אכילה כזית בכדי אכילת פרס, דזהו שיעור וזמן באכילה של מצה, מידי דהוי בכל מצוה דאכילה מן התורה.

כא

ומתבאר מדברינו, דלא איכפת להו לפמ"ג עצם הענין, שנילוש הפת במי פירות, והוי עשירה, אלא עיקר הגדר הכא הוא, דמחוייב לאכול בלילה ראשון של סוכות, כזית פת שמכיל קמח ומים במשך זמן של כדי אכילת פרס. אבל לא מיגרע גרע אם יש בזה יחד תערובות של ליפתן וכדומה, דהעיקר שאכל שיעור פת דקמח ומים, כמו מצה, כזית בכדי אכילת פרס. [ולמדתי כן ממש"כ המט"א (סי' תרכ"ה סעיף ג"ה) דאם אין לו פת מחמשת מיני דגן רק מתערובת קמחים של מינים אחרים, אם יש בו מקמח של ה' מינים בענין כשיאכל כא"פ, יהיה יותר מכביצה, או עכ"פ כזית, יוכל לצאת בו כשיאכל מפת של התערובות כשיעור הפרס, עכ"ד. וממילא נראה דהה"נ לענין נידון דידן, וכמש"נ].